

KRISTEN RESPEKT FOR PERSONENS INTEGRITET*

I messen i dag har vi lest en tekst fra Johannesevangeliet som handler om hvordan en blindfødt mann ble helbredet. Jeg tror at vi alle igjen har blitt grepet av vår mektige og barmhjertige Gud, som ikke ser med likegyldighet på menneskenes ulykke, men nå vil jeg feste oppmerksomheten på noe annet. Nærmere bestemt vil jeg at vi legger merke til at en kristen som elsker Gud ikke kan være likegyldig overfor andre menneskers skjebne, men behandler alle med respekt. Hvis kjærligheten blir svekket, finnes det en risiko for fanatiske og ubarmhjertige inntrenginger i andre menneskers samvittigheter.

”Da han gikk forbi” - sier det hellige Evangelium – ”fikk han øye på en mann som var blind fra fødselen av.”¹ Jesus går forbi. Jeg har ofte forundret meg over denne enkle måten å fortelle om Guds barmhjertighet på. Jesus kommer gående og merker straks lidelsen. Legg merke til hvor annerledes disiplene da tenkte. De spør ham: ”Rabbi, når han er født blind, hvem er det da som har syndet – han selv eller hans foreldre?”²

Feilaktige bedømmelser

Vi bør ikke bli forbauset over at mange, selv personer som anser seg for kristne, oppfører seg på liknende måte: de dømmer snarere enn frigjør. Uten noe som helst bevis går de ut fra at det foreligger noe negativt og de ikke bare tenker det, men drister seg til og med til å gi offentlig uttrykk for sine tanker i form av forhastede uttalelser.

Selv med beste velvilje vil man kunne kalle disiplenes oppførsel uforskammet. I samfunnet den gang fantes det – på samme måte som i dag, når det gjelder dette har ikke meget forandret seg - andre, fariseerne, som regelmessig oppførte seg slik. Glem ikke hvordan Jesus anklager dem: ”Johannes kom; han verken spiste eller drakk, og sa sier de: ’Han er besatt.’ Menneskesønnen kom; han både spiser og drikker, og da heter det: ’Se på den storeteren og svirebroren, venn med tolloppkrevere og syndig pakk.’”³

Jesus Kristus ble utsatt for bitende og sviende kritikk. Hans gode rykte ble utsatt for systematiske angrep, hans uklanderlige livsførsel ble baktalt. Det er derfor ikke uvanlig for noen mennesker å gi samme behandling til dem som ønsker å følge Mesteren, selv om de er fullt bevisst om sine naturlige mangler og personlige svakheter, som – ville jeg legge til – ofte er små og uunngåelige, på grunn av menneskelig svakhet. Men erfaringen av denne realiteten må ikke få oss til å rettferdiggjøre slike synder og forbrytelser – sladder kaller man det ofte med tvilsom forståelse – mot noens gode navn og rykte. Jesus sier at om man har kalt familiefaren Beelsebul, kan man ikke forvente at familiemedlemmene skal behandles bedre⁴; men han klargjør samtidig at ”den som dømmer sin bror ikke unngår helvetes ild.”⁵

Hvor kommer denne typen urettferdige bedømmelsen av andre fra? Det virker som om visse mennesker alltid har spesielle briller på seg som forvrenger synet deres. De anser at det prinsipielt ikke er mulig å handle rettskaffent, eller ikke engang stadig kjempe for å oppføre seg bra. Sagt med filosofenes gamle talemåte, måler de alt etter sin egen målestokk – og den er fordreid. For slike personer skjuler den aller hederligste oppførsel – egentlig – en ond hensikt som dekker seg bak hykleri og skinnhellighet. ”Når de oppdager noe som tydelig er godt,” skriver den hellige Gregor, ”gransker de det med lupe for å se om det ikke likevel gjemmer seg noe ondt i det.”⁶

Det er vanskelig å få slike mennesker, som har et fordreid perspektiv som nesten blir til en andre natur, til å forstå at det er mer menneskelig og nærmere sannheten å tenke godt om sin neste. Den hellige Augustin gir følgende råd: ”Prøv å tilegne dere de dyder som dere anser at deres brødre mangler. Da kommer dere ikke lenger til å se deres svakheter, for dere kommer ikke til å ha dem selv.”⁷ For noen er en slik handlingsmåte naiv. De er mer ”realistiske”, mer fornuftige.

Ved at de opphøyer fordommer til vurderingsgrunnlag, klarer de å fornærme den berørte før de har hørt hans argumenter. Siden tillater de kanskje ”objektivt og velvillig” den rammede å forsvare seg, noe som er stikk i strid med all rett og moral, ettersom de i stedet for å bære bevisbyrden for den påståtte feilen bevilger den uskyldige privilegiet å bevise sin uskyld.

Det ville ikke være oppriktig av meg om jeg ikke innrømmer at disse overveielsene er mer enn bare lånt fra avhandlinger om rett og moral. Tvert imot er de grunnlagt på erfaringer som ganske mange selv har opplevd,

* Denne prekenen ble holdt 15. mars 1961, onsdag i fjerde uke i fastetiden.

1 Joh. 9, 1.

2 Joh. 9, 2.

3 Matt. 11, 18-19.

4 Se Matt. 10, 25.

5 Matt. 5, 22.

6 Den hellige Gregor den store: *Moralia*, 6,22 (PL 75, 750).

7 Den hellige Augustin: *Enarrationes in Psalmos*, 30, 2, 7 (PL 36, 243), 3.

på samme måte som mange andre ofte og under lange år har måttet være målskive for sladder, ærekrenkning og bakvaskelse. Takket være Guds nåde og en karakter uten tilbøyelighet til å bære nag har alt dette ikke etterlatt den minste spor av bitterhet hos dem. ”Mihi pro minimo est, ut a vobis judicer”,⁸ for meg betyr det lite, om jeg dømmes av dere, ville de kunne si i likhet med den hellige Paulus. I blant har de kanskje, i mer hverdagslige ordelag, sagt at det blåser de i. Og dette er sannheten.

På den andre siden kan jeg ikke nekte for at jeg føler sorg for det menneskes sjel som urettmessig angriper andres heder, for den urettferdige angriper ødelegger seg selv. Og jeg lider også for mange andre som når de blir utsatt for høyst urettferdige og voldsomme angrep ikke vet hvor de skal henvende seg: de blir skremte, kan ikke tro at det kan være sant, lurer på om det hele er et mareritt.

For noen dager siden leste vi i første lesning i den hellige messe historien om Susanna, en dydig kvinne som fikk en falsk anklage om ekteskapsbrudd mot seg fra to vellystige gamlinger. Susanna sa i fortvilelse: ”Jeg trenges fra alle sider; for gjør jeg dette, må jeg dø, og gjør jeg det ikke, da kan jeg ikke unnfly eders hender.”⁹ Hvor ofte skjer det ikke at misunnelige eller intrigante menneskers renkespill setter edle mennesker i samme situasjon! Man tilbyr dem følgende alternativ: Å svike Gud eller at ens ære trekkes i tvil. Den eneste ærlige og hederlige løsningen er samtidig ytterst smertefull, og de tvinges til å ta en beslutning: ”Jeg foretrekker å falle uskyldig i deres hender fremfor å synde mot Herren.”¹⁰

Retten til beskyttelse av privatlivets fred

La oss vende tilbake til episoden med den blinde som blir helbredet. Jesus Kristus har svart sine disipler at mannens ulykke ikke er en følge av noens synd, men en anledning til å gjøre Guds makt åpenbar. Og med en vidunderlig enkelhet beslutter han seg for å gi den blinde synet tilbake.

For den berørte er det ikke bare begynnelsen på en ny tid med lykke, men også med lidelse. Han får ikke være i fred. Først er det hans ”naboer og de som før hadde sett ham som tigger.”¹¹ Evangeliet nevner ikke at de gledet seg på hans vegne, men at de ikke kunne tro at det var sant, til tross for at den blinde insisterte på at den som før var blind men nå sto foran dem og kunne se var ham selv. I stedet for å la ham nyte sin nyfunne skatt i fred og ro, førte de ham til fariseerne som igjen spør hva som har skjedd. Og han svarer, for andre gang: ”Han smurte en søledeig på øynene mine, og så vasket jeg meg, - og nå ser jeg.”¹²

Fariseerne vil vise at det som har skjedd, noe godt, et stort mirakel, ikke har skjedd. Noen bruker tarvelige og hyklerske, ytterst urettferdige resonnementer: han har helbredet på en sabbat og ettersom det er forbudt å arbeide på sabbaten, fornekter de underet. Andre starter det som i dag kunne kalles en utredning. De går til den blindes foreldre: ”Dette er altså deres sønn, som dere påstår er født blind? Hvordan kan det da ha seg at han nå ser?”¹³ Angsten for de mektige får foreldrene til å svare med en uttalelse som oppfyller alle betingelser for vitenskapelig metode: ”Det vi vet, det er at dette er vår sønn, som ble født blind. Men hvordan det er gått til at han nå ser, eller hvem som har åpnet øynene hans, det vet ikke vi noe om. Spør ham selv; han er gammel nok til å kunne svare for seg!”¹⁴

De som leder utredningen kan ikke tro fordi de ikke vil tro. ”For andre gang kalte de altså til seg mannen som hadde vært blind og sa til ham: ...vi vet at denne mannen [Jesus Kristus] er en synder.”¹⁵

Med noen få ord beskriver den hellige Johannes historie et fryktelig angrep mot en grunnleggende naturlig rettighet som alle har: å bli behandlet med respekt.

Temaet er fremdeles aktuelt. Det er slett ikke vanskelig å peke på aktuelle tilfeller av aggressiv nysgjerrighet som får noen til å undersøke andres privatliv på en sykkelig måte. Et minimum av rettferdighet krever, selv når man undersøker en forbrytelse, at man handler med forsiktighet og moderasjon, uten å ta for gitt det som bare er en mulighet. Det er i denne sammenheng tydelig at en slik usunn nysgjerrighet som dissekerer noe som ikke engang er kriminelt, men som tvert imot kan være en hederlig handling, må anses å være noe nær perverst.

Overfor slike som sprer mistenksomhet og prøver å organisere en *handel med andres privatliv*, er det nødvendig å forsvare den enkeltes verdighet og rett til diskresjon. Alle hederlige mennesker pleier å kunne forenes i dette forsvar, enten de er kristne eller ikke. Her står nemlig en felles verdi på spill: den enkeltes ukrenkelige rett til å

8 1. Kor. 4, 3.

9 (Tillegg til) Daniels bok, 13, 22.

10 (Tillegg til) Daniels bok, 13, 23.

11 Joh. 9, 8.

12 Joh. 9, 15.

13 Joh. 9, 19.

14 Joh. 9, 20-21.

15 Joh. 9, 24.

* Av latin ”mea culpa”, min skyld, del av syndsbekjennelsen (overs. anm.)

være seg selv, til å slippe å vise seg frem, å bevare en korrekt og taktfull taushet angående sine gleder, sorger og familieproblemer. Og fremfor alt friheten til å gjøre det gode uten å gjøre vesen av det, å hjelpe trengende av ren kjærlighet, uten å føle noen tvang til å offentliggjøre disse tjenester og enda mindre behøve å blottlegge sitt innerste overfor indiskrete og skjeve blikk fra mennesker som ikke vet noe og heller ikke vil vite noe om det indre liv, hvis det ikke er for å gjøre narr av det.

Men hvor vanskelig er det ikke å være fri fra en slik skravlende granskning! Midlene til ikke å la folk i fred på har blitt stadig flere. Jeg tenker ikke bare på tekniske midler, men også på visse vidt spredde argumenter som er allment aksepterte og som er vanskelige å imøtegå om man vil beholde sitt gode navn og rykte. For eksempel går folk ofte ut fra at alle oppfører seg dårlig og derfor, takket være dette egentlig absurde resonnement, kreves det uunngåelig at man ber om unnskyldning for at man er til, meaculpisme*, selvkritikk. Hvis noen ikke tømmer et tonn leire over seg selv trekker folk den slutningen at vedkommende ikke bare er en skurk, men også en arrogant hykler.

Noen ganger er fremgangsmåten en annen: Den som i tale eller skrift har til hensikt å baksnakke ”medgir” at den omtalte er en hederlig person, men at andre kanskje ikke er rede til å gjøre det og kommer til å hevde derved at vedkommende er en røver. Det påfølgende spørsmål blir: ”Hvordan vil du bevise at du ikke er en røver?” Et annet eksempel: ”De har alltid utrettelig hevdet at De handler hederlig, anstendig og rettferdig. Har De noe imot å se på Deres handlinger en gang til og se etter om det egentlig likevel ikke er uhederlig, uanstendig og urettferdig?”

Dette er ikke konstruerte eksempler. Jeg er overbevist om at en hvilken som helst person, en hvilken som helst mer eller mindre kjente institusjon, ville kunne fortelle om mange liknende tilfeller. I visse miljøer har man skapt den falske oppfatning at allmennheten, folket eller hva man vil kalle det, har rett til å kjenne til og dømme de mest intime detaljer i andre menneskers liv.

Tillat meg å si noen ord om noe som betyr mye for meg. I mer enn tretti år har jeg på tusenvis av forskjellige måter sagt og skrevet at Opus Dei ikke streber etter noe verdslig, politisk målsetning, at det bare og utelukkende streber etter, blant utallige mennesker fra alle folkeslag, i alle samfunnsklasser, i alle land, å spre Kristi frelsende lære i ord og handling, å bidra til at det skal finnes mer kjærlighet til Gud på jorden og gjennom det mer fred og mer rettferdighet blant menneskene, som er barn av en og samme Far.

Mange tusen mennesker – millioner – i hele verden har forstått det. Andre, forholdsvis få, ser ikke ut til å ha forstått det av en eller annen grunn. Selv om mitt hjerte står nærmere de førstnevnte, ærer og elsker jeg også de sistnevnte, for alles verdighet må respekteres og verdsettes, og alle er kalt til Guds barns herlighet.

Men det mangler aldri en sekterisk minoritet som ikke forstår det som jeg og mange med meg elsker. Disse ønsker at vi beskrev Opus Dei i overensstemmelse med deres egen mentalitet, det vil si utelukkende i politiske vendinger, fremmed for det åndelige og bare interessert i maktforhold og pressgrupper. Hvis de ikke får en slik forklaring – feilaktig og tilrettelagt for å passe deres smak – kommer de til å fortsette med å hevde at man lyver, skjuler noe eller legger lumske planer.

La meg si at jeg verken blir trist eller bekymret av å stilles overfor noe slikt. Jeg vil gjerne legge til at det nesten kunne more meg, om det ikke hadde vært for at det dreier seg om forulemping av vår neste og synder som roper til Gud om rettferdighet. Jeg kommer fra Aragon, og nettopp derfor elsker jeg naturlig oppriktighet. Jeg føler en instinktiv motvilje mot alt som minner om falskhet. Når jeg har blitt angrepet har jeg alltid forsøkt å svare med sannhet, uten overlegenhet eller stolthet, selv om de som sverter meg har opptrådt uopppdragent, arrogant, fiendtlig og uten det minste tegn på medmenneskelighet.

Jeg har ofte tenkt på den blindfødtes svar til fariseerne da de for n’te gang spurte om hvordan miraklet hadde skjedd: ”Det har jeg alt sagt, men dere ville ikke høre på det. Dere har da vel ikke tenkt å bli hans disipler, dere også?”¹⁶

Øyensalve

Fariseernes synd besto ikke i at de ikke gjenkjente Gud i Kristus, men i at de frivillig stengte seg inne i seg selv, at de ikke lot Jesus, som er lyset, åpne deres øyne¹⁷. Denne form for lukkethet påvirker umiddelbart våre relasjoner til andre mennesker. Den fariseer som tror at han er lys og derfor ikke tillater at Gud åpner hans øyne, kommer også til å behandle sin neste hovmodig og urettferdig: ”Gud, jeg takker deg fordi jeg ikke er som andre mennesker, røvere, bedragerer, ekteskapsbrytere eller som denne tollereren her.”¹⁸ Slik ber han. Og den blindfødte, som fortsetter å fortelle sannheten om hvordan han mirakuløst har blitt helbredet, fornærmer man slik: ”I synd er du født, helt igjennom, og så vil du lære oss! Og dermed kastet de ham ut.”¹⁹ Blant dem som ikke kjenner Kristus finnes det

16 Joh. 9, 27.

17 Se Joh. 9, 39-41.

18 Luk. 18, 11.

19 Joh. 9, 34.

mange hederlige mennesker som vet hvordan de skal opptre taktfullt: de er oppriktige, hjertelige, veloppdragne. Hvis slike som de eller vi selv tillater at Jesus helbreder den blindhet som ennå gjør vårt syn dunkelt, hvis vi tillater at Herren smører oss med den leire som i hans hender blir den mest effektive øyensalve, kommer vi til å se alle jordiske foreteelser og få et glimt av de evige med et nytt lys, med troens lys. Vi vil få et klart syn.

Det er dette alle kristne er kallet til: fylden av den kjærlighet som er tålmodig og god. ”Kjærligheten er langmodig, den er velvillig, den kjenner ikke misunnelse; kjærligheten skryter ikke, og brauter ikke; den går ikke usømmelig frem, søker ikke å fremme sitt eget; den blir ikke heftig og bitter, og glemmer ikke på andres ondskap; den gleder seg aldri over urett, men gleder seg ved sannheten. Alt kan kjærligheten bære, og dens tro, dens håp og dens tålmod kjenner ingen grense.”²⁰

Kristi kjærlighet er ikke bare å ha velvillige følelser mot vår neste, den nøyer seg ikke med veldedighet. Kjærlighet til vår neste, som Gud lar strømme inn i sjelen, forandrer fornuften og viljen innenfra: den gir en åndelig begrunnelse for vennskap og gleden i å gjøre det gode.

Se på scenen i Apostelgjerningene der en lam blir helbredet. Peter og Johannes gikk til templet og på veien gikk de forbi en mann som satt ved porten: han var lam fra fødselen av. Alt minner om da den blinde ble helbredet. Men nå tror ikke disiplene lenger at ulykken kommer av den sykes personlige synder eller av hans foreldres mangler. Og de sier til ham: ”I Jesu Kristi Nasoreerens navn – reis deg og gå!”²¹ Før var de uforstående, nå er de ren barmhjertighet. Før spredde de foraktelige dommer rundt seg, nå helbreder de mirakuløst i Herrens navn. Da som nå: Det er Kristus som går forbi! Det er Kristus som fortsetter sin vandring langs verdens gater og torg i sine disipler, og for dere som hører på meg ber jeg Ham innstendig om å ”komme gående” og oppsøke deres sjeler.

Respekt og kjærlighet til vår neste

I begynnelsen av betraktningen ble vi forbauset over Jesu disiplers innstilling til den blindfødte. De resonerte i likehet med den ulykksalige talemåten: ”Tenker du dårlig om noen, så har du sikkert rett.” Senere, da de lære Mesteren bedre å kjenne, da de innså hva det betyr å være kristen, baseres deres vurderinger på forståelse.

”I hvert menneske” – skriver den hellige Thomas Aquinas – ”finnes det noen trekk som gjør at vi kan anse det for å være bedre enn oss selv i samsvar med apostelens ord: ’... tvert imot bør hver enkelt i ydmykhet sette de andre høyere enn seg selv.’ (Fil. 2, 3) Med denne ånd vil alle mennesker hedre hverandre.”²² Ydmykhet er den dyd som får oss til å oppdage at de tegn på respekt vi viser for et menneske – dets hederlighet, gode tro eller privatliv – ikke bare er ytre konvensjoner, men de første tegn på rettferdighet og nestekjærlighet.

Den kristne nestekjærligheten består ikke bare i hjelp til økonomisk trengende. Fremfor alt forsøker den å respektere og forstå hvert individ i dets iboende verdighet som menneske og Skaperens barn. Personangrep – angrep mot personens ry eller heder – viser derfor at den som utfører dem ikke bekjenner eller utøver visse sannheter som hører til vår kristne tro, og under alle omstendigheter tyder de på en mangel på virkelig kjærlighet til Gud. ”Den kjærlighet som vi elsker Gud og vår neste med, er en og samme dyd, ettersom grunnen til at vi elsker nesten nettopp er Gud, og vi elsker Gud når vi elsker vår neste med kristelig kjærlighet.”²³

Jeg håper at vi kan trekke mange praktiske konsekvenser av denne samtalen i Herrens nærvær. Først og fremst forsettet om ikke å dømme andre, ikke engang forulempe ved å tvile på deres gode hensikter, å drukne det onde i en overflod av det gode ved at vi sprer lojalt vennskap, rettferdighet og fred i våre omgivelser.

La oss også bestemme oss for at vi aldri vil bli nedslått hvis våre oppriktige handlinger blir misforstått av andre, hvis det gode vi – med Herrens hjelp – forsøker å gjøre blir mistolket og vi, etter en urettferdig dom over våre intensjoner tillegges onde hensikter eller svikefulle og bedrageriske handlemåter. La oss alltid tilgi, med et smil om munnen.

La oss tale tydelig, uten bitterhet, når vår samvittighet forteller oss at vi bør snakke. Og la oss overlate alt i Guds, vår Fars, hender, med en guddommelig taushet – ”Jesus autem tacebat”²⁴, Jesus tidde – om det dreier seg om personangrep, hvor brutale og uanstendige de enn måtte være. La oss konsentrere oss om å gjøre gode gjerninger, som ”Han kommer til å la lyse for menneskene.”²⁵

20 1. Kor. 13, 4-7.

21 Ap.gj. 3, 6.

22 Den hellige Thomas Aquinas, S. Th. II-II, q. 103, a. 2-3.

23 Den hellige Thomas Aquinas, S. Th. II-II, q. 103, a. 2-3.

24 Matt. 26, 63.

25 Matt. 5, 16.